

دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی

پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد در رشته جامعه‌شناسی

بررسی عوامل اجتماعی - فرهنگی مرتبط با هویت ملی
(مطالعه موردی: دانشگاه تعلیم و تربیه کابل)

به وسیله‌ی

محمد شریف «پویا»

استاد راهنما:

دکتر اسفندیار غفاری نسب

مهر 1392

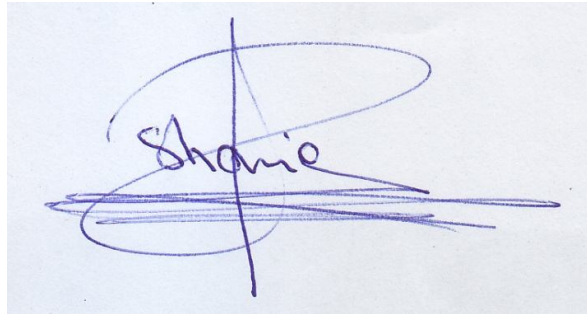
به نام خدا

اظہارنامہ

اینجانب محمد شریف پویا (899832) دانشجو
رشته جامعه شناسی دانشکده علوم اجتماعی اظہار می‌کنم کہ این
پایان نامہ حاصل پژوهش خودم بوده و در جاهایی کہ از منابع دیگران
استفادہ کردہ‌ام، نشانی دقیق و مشخصات کامل آن را نوشتہ‌ام. همچنین
اظہار می‌کنم کہ تحقیق و موضوع پایان نامہ‌ام تکراری نیست و تعہد
می‌نمایم کہ بدون مجوز دانشگاه دستاوردهای آن را منتشر ننمودہ و یا
در اختیار غیر قرار ندهم. کلیہ حقوق این اثر مطابق با آیین نامہ مالکیت
فکری و معنوی متعلق بہ دانشگاه شیراز است.

نام و نام خانوادگی: محمد شریف پویا

تاریخ: 1392/7/3

به نام خدا

عنوان: بررسی عوامل اجتماعی - فرهنگی مرتبط با هویت ملی
(مطالعه موردی: دانشگاه تعلیم و تربیه کابل)

به وسیله‌ی

محمد شریف «پویا»

پایان نامه

ارائه شده به تحصیلات تکمیلی دانشگاه شیراز به عنوان بخشی از فعالیت‌های تحصیلی لازم
برای اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته‌ی:

جامعه‌شناسی

دانشگاه شیراز

شیراز

جمهوری اسلامی ایران

ارزیابی شده توسط کمیته پایان نامه با درجه : عالی

دکتر اسفندیار غفاری نسب استادیار بخش جامعه‌شناسی (رئیس کمیته) : .....

دکتر محمد تقی ایمان استاد بخش جامعه‌شناسی (استاد مشاور) : .....

سرکار خانم دکتر ماهرخ رجبی استادیار بخش جامعه‌شناسی (استاد مشاور) : .....

مهر ۱۳۹۲

تقدیم به

"پدر، مادہر کہ یوشمان زندگی بخش تمام بر ظہمی من اوست"

سپاسگزاری

سپاس ایزد منان که به من این فرصت را داد تا به این مرحله از علم رسیده و از هیچ محبتی دریغ نکرد و در تمام مراحل زندگی مرا قوت قلب بود.

با تشکر از راهنمای دلسوز و فرزانه، مشوق راه علم، استاد ارجمندم دکتر اسفند یار غفاری نسب، که با راهنمایی ارزشمندشان و همچنین صمیمیت و بزرگواری خود مرا در پیشبرد این رساله یاری نمودند. از دکتر محمد تقی ایمان به پاس روشنگری و محبت بی دریغ شان صمیمانه قدردانی می کنم. همچنین از استاد مهربانم سرکار خانم دکتر ماهرخ رجبی بابت بردباری همیشگی شان همواره به دل سپاسگذارم که هیچ گاه مرا از راهنمایی خود بی نصیب نگذاشتند. از ریاست محترم بخش جامعه شناسی و برنامه ریزی جناب آقای دکتر موحد نیز کمال تشکر و تقدیر را دارم.

از تمام اعضای خانواده ام نیز تشکر می کنم که دست لطفشان همیشه بر سرم بوده و بدون محبت های بی پایان شان نه در این پایان نامه توفیق می یافتم و نه در هیچ کار دیگر. از حمایت های مادی و معنوی برادران و خواهرم، از همسر عزیزم بابت همکاری، صبر، مهربانی و همراهی اش، عمه و شوهر عمه ام زحمات زیادی بخاطر من متقل شدن، همچنین از همکلاسی ها سرکار خانم لیلا بهمنی و نورالله زاده، از دانشجویان مقطع دکترا هریک آقای رشادت، فروغ، روحانی، عربی و جلیلی در این تحقیق نیز کمال تشکر و تقدیر دارم، که بدون سایه سار آنان هرگز سختی این مسیر بر من آسان نمی گشت. از تمام کارکنان بخش جامعه شناسی و دانشکده علوم اجتماعی به ویژه خانمها بذرافشان، فقیرپور، جم و حریرچی که همواره با روی گشاده پذیرای زحمات من بودند، تشکر می نمایم. در پایان از همکاری و مساعدت معاون علمی (آقای احمدی) و اساتید دانشگاه تعلیم و تربیه کابل که بستر این تحقیق را در آن دانشگاه فراهم نمودند نیز تشکر و تقدیر می نمایم.

بررسی عوامل اجتماعی - فرهنگی مرتبط با هویت ملی دانشجویان در

دانشگاه تعلیم و تربیه کابل

به کوشش: محمد شریف پویا

پژوهش حاضر با هدف بررسی عوامل اجتماعی - فرهنگی مرتبط با هویت ملی دانشجویان دانشگاه تعلیم و تربیه کابل انجام شده است. در این مطالعه برای تبیین هویت ملی دانشجویان در سه گروه قومی (پشتون، هزاره و تاجیک) از نظریه استرایکر و آنتونی گیدنز با رویکرد اجتماعی و فرهنگی استفاده شده؛ و در جمع آوری داده‌ها از روش پیمایش بهره گرفته شده است. این پیمایش بر روی 372 نفر از دانشجویان دانشگاه تعلیم و تربیه کابل با شیوه‌ی نمونه‌گیری تصادفی سیستماتیک انجام شده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد که تفاوت معناداری در کل بین متغیرهای سن، هویت قومی، هویت دینی، هویت جهانی، سرمایه‌های اجتماعی، سبک زندگی اجتماعی - مشارکتی و میزان استفاده رسانه‌های داخلی با هویت ملی رابطه معناداری مثبت به جز سن وجود دارد. برحسب گروه قومی به ترتیب در گروه قومی پشتون بین متغیرهای هویت دینی، هویت قومی، سرمایه اعتماد اجتماعی، سرمایه اجتماعی اتصالی، سبک زندگی اجتماعی - مشارکتی و میزان استفاده اینترنت با هویت ملی رابطه‌ی معناداری مثبت وجود دارد. ولی در گروه قومی هزاره بین متغیرهای سن، هویت دینی، سرمایه اعتماد اجتماعی، سرمایه اتصالی، سبک زندگی اجتماعی - مشارکتی، میزان استفاده رسانه‌های داخلی و خارجی با هویت ملی با تمام متغیرها رابطه معناداری مثبت به جز سن وجود دارد. اما در گروه قومی تاجیک بین متغیرهای، هویت دینی، هویت جهانی و سبک زندگی اجتماعی - مشارکتی با هویت ملی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. در تحلیل واریانس چند متغیره در کل متغیرهای سبک زندگی اجتماعی - مشارکتی، هویت دینی، سرمایه اجتماعی اجتماعی، جنسیت و سرمایه اجتماعی ارتباطی مورد تایید و 10/7 درصد متغیر وابسته را در این تحقیق تبیین میکنند و سایر متغیرها خارج از معادله رگرسیون قرار گرفتند.

کلید واژه‌ها: هویت، هویت ملی، هویت قومی، هویت جهانی، سرمایه اجتماعی، رسانه‌ها

نام : محمد شریف

نام خانوادگی: پویا

مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد

رشته و گرایش: جامعه شناسی

استاد راهنما: دکتر اسفندیار غفاری نسب

تاریخ دفاع: ۹۲/۷/۳

بررسی عوامل اجتماعی - فرهنگی مرتبط با هویت ملی دانشجویان دانشگاه تعلیم و تربیه کابل

پژوهش حاضر با هدف بررسی عوامل اجتماعی - فرهنگی مرتبط با هویت ملی دانشجویان دانشگاه تعلیم و تربیه کابل انجام شده است. در این مطالعه برای تبیین هویت ملی دانشجویان در سه گروه قومی (پشتون، هزاره و تاجیک) از نظریه استرایکر و آنتونی گیدنز با رویکرد اجتماعی و فرهنگی استفاده شده؛ و در جمع آوری داده‌ها از روش پیمایش بهره گرفته شده است. این پیمایش بر روی ۳۷۲ نفر از دانشجویان دانشگاه تعلیم و تربیه کابل با شیوه‌ی نمونه‌گیری تصادفی سیستماتیک انجام شده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد که تفاوت معناداری در کل بین متغیرهای سن، هویت قومی، هویت دینی، هویت جهانی، سرمایه‌های اجتماعی، سبک زندگی اجتماعی - مشارکتی و میزان استفاده رسانه‌های داخلی با هویت ملی رابطه معناداری مثبت به جز سن وجود دارد. برحسب گروه قومی به ترتیب در گروه قومی پشتون بین متغیرهای هویت دینی، هویت قومی، سرمایه اعتماد اجتماعی، سرمایه اجتماعی اتصالی، سبک زندگی اجتماعی - مشارکتی و میزان استفاده اینترنت با هویت ملی رابطه معناداری مثبت وجود دارد. ولی در گروه قومی هزاره بین متغیرهای سن، هویت دینی، سرمایه اعتماد اجتماعی، سرمایه اتصالی، سبک زندگی اجتماعی - مشارکتی، میزان استفاده رسانه‌های داخلی و خارجی با هویت ملی با تمام متغیرها رابطه معناداری مثبت به جز سن وجود دارد. اما در گروه قومی تاجیک بین متغیرهای هویت دینی، هویت جهانی و سبک زندگی اجتماعی - مشارکتی با هویت ملی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. در تحلیل واریانس چند متغیره در کل متغیرهای سبک زندگی اجتماعی - مشارکتی، هویت دینی، سرمایه اعتماد اجتماعی، جنسیت و سرمایه اجتماعی ارتباطی مورد تایید و ۱۰/۷ درصد متغیر وابسته را در این تحقیق تبیین میکنند و سایر متغیرها خارج از معادله رگرسیون قرار گرفتند.

کلید واژه‌ها: هویت، هویت ملی، هویت قومی، هویت جهانی، سرمایه اجتماعی، رسانه‌ها

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

فصل اول: مقدمه

- 1-1- بیان مسئله 2
- 2-1- بیان مسئله 3
- 2-1- اهمیت و ضرورت تحقیق 6
- 3-1- اهداف تحقیق 7
- 1-3-1- هدف کلی 7
- 2-3-1- اهداف جزئی 7

فصل دوم: مروری بر تحقیقات پیشین

- 1-2- مقدمه 9
- 2-2- مروری بر تحقیقات فارسی و انگلیسی 9
- 2-2-1- پژوهش فارسی 9
- 2-2-2- پژوهش انگلیسی 15
- 2-2-3- جمع بندی مطالعات پیشین 19

فصل سوم: مبانی نظری تحقیق

21	1-3- مقدمه .....
21	2-3- نظریه ازلی انگاری .....
21	1-2-3- رویکرد طبیعت گرا .....
22	2-2-3- رویکرد زیست شناختی .....
22	3-2-3- رویکرد فرهنگ محور .....
23	3-3- نظریه هویت اجتماعی تاجفل .....
24	4-3- نظریه استرایکر .....
24	5-3- نظریه بورک .....
25	6-3- نظریه گیدنز .....
27	7-3- نظریه گلنر .....
28	8-3- نظریه کاستلز .....
29	9-3- نظریه هکتر .....
30	10-3- نظریه بریولی .....
30	11-3- نظریه هابز باوم .....
31	3-3- چارچوب نظری تحقیق .....
36	4-3- فرضیات تحقیق .....

فصل چهارم: روش تحقیق تحقیق

38	1-4- مقدمه .....
38	2-4- روش و تکنیک تحقیق .....
39	3-4- جامعه آماری .....
39	4-4- قلمرو زمانی و مکانی .....
39	5-4- روش طرح نمونه برداری .....
40	6-4- حجم نمونه و روش محاسبه .....
42	7-4- مدل تحقیق .....
42	7-4-1- مدل مفهومی تحقیق .....
43	8-4-2- مدل تجربی تحقیق .....
44	9-4- ابزار تجزیه و تحلیل داده‌ها .....
44	10-4- ابزار گرد آوری داده‌ها .....
45	11-4- کاربرد نتایج تحقیق .....
46	11-4-1- متغیرهای مستقل .....
49	11-4-2- متغیر وابسته .....

فصل پنجم: تجزیه و تحلیل داده‌ها

52	1-5- مقدمه .....
52	2-5- آمار توصیفی .....
52	1-2-5- ویژگی‌های اجتماعی پاسخگویان .....
56	2-2-5- ویژگی‌های گویه‌های تحقیق .....
84	3-5- بررسی میزان تعلق هویتی پاسخگویان .....
91	4-5- آمار استنباطی .....
107	5-5- رگرسیون چند متغیره .....

فصل ششم: بحث و نتیجه‌گیری

113	1-6- مقدمه .....
113	2-6- نتیجه‌گیری .....
121	3-6- محدودیت‌های تحقیق .....
121	4-6- پیشنهادات تحقیق .....

فهرست منابع و مآخذ

123	منابع فارسی .....
128	منابع انگلیسی .....
131	پیوست‌ها .....

فهرست جداول

صفحه

عنوان

جدول 4-1- میزان آلفای کرونباخ (پایایی) گویه‌های هرطیف	45
جدول 5-2-1- توزیع فراوانی گروه سنی پاسخگویان	53
جدول 5-2-2- توزیع فراوانی جنس پاسخگویان	53
جدول 5-2-3- توزیع فراوانی زبان مورد تکلم پاسخگویان	54
جدول 5-2-4- توزیع فراوانی رشته تحصیلی پاسخگویان	54
جدول 5-2-5- توزیع فراوانی وضعیت تأهل پاسخگویان	55
جدول 5-2-6- توزیع فراوانی نوع مذهب پاسخگویان	56
جدول 5-2-7- توزیع فراوانی هویت ملی (درون گروهی) پاسخگویان	57
جدول 5-2-8- توزیع فراوانی گرایش به هویت ملی (تعهد درون گروهی) پاسخگویان	59
جدول 5-2-9- توزیع فراوانی گرایش به هویت ملی (تعهد فرهنگی - اجتماعی) پاسخگویان	61
جدول 5-2-10- توزیع فراوانی گرایش به هویت قومی پاسخگویان	63
جدول 5-2-11- توزیع فراوانی گرایش به هویت دینی (بعد تجربی) پاسخگویان	66
جدول 5-2-12- توزیع فراوانی گرایش به هویت دینی (بعد مناسکی) پاسخگویان	68
جدول 5-2-13- توزیع فراوانی گرایش به هویت دینی (بعد پیامد) پاسخگویان	69
جدول 5-2-14- توزیع فراوانی گرایش به هویت جهانی پاسخگویان	71
جدول 5-2-15- توزیع فراوانی گرایش سرمایه اجتماعی مشارکتی پاسخگویان	72
جدول 5-2-16- توزیع فراوانی گرایش سرمایه اجتماعی ارتباطی پاسخگویان	74

- جدول 5- 2- 17- توزیع فراوانی گرایش سرمایه اعتماد اجتماعی پاسخگویان 76
- جدول 5- 2- 18- توزیع فراوانی گرایش به سبک زندگی فرهنگی - فراغتی پاسخگویان 77
- جدول 5- 2- 19- توزیع فراوانی گرایش به سبک زندگی اجتماعی - مشارکتی پاسخگویان 79
- جدول 5- 2- 20- توزیع فراوانی گرایش به میزان استفاده از تلفن همراه پاسخگویان 80
- جدول 5- 2- 21- توزیع فراوانی گرایش به میزان استفاده اینترنت پاسخگویان 81
- جدول 5- 2- 22- توزیع فراوانی گرایش به میزان استفاده رسانه‌های داخلی پاسخگویان 83
- جدول 5- 2- 23- توزیع فراوانی گرایش به میزان استفاده رسانه‌های خارجی پاسخگویان 84
- جدول 5- 3- 1- توزیع میانگین میزان تعلق هویت قومی پاسخگویان 85
- جدول 5- 3- 2 - توزیع میانگین میزان تعلق هویت دینی پاسخگویان 86
- جدول 5- 3- 3 - توزیع میانگین میزان تعلق هویت جهانی پاسخگویان 86
- جدول 5- 3- 4 - توزیع میانگین میزان تعلق سرمایه اجتماعی مشارکتی پاسخگویان 87
- جدول 5- 3- 5 - توزیع میانگین میزان تعلق سرمایه اجتماعی ارتباطی پاسخگویان 87
- جدول 5- 3- 6 - توزیع میانگین میزان تعلق سرمایه اعتماد اجتماعی پاسخگویان 88
- جدول 5- 3- 7 - توزیع میانگین میزان تعلق سرمایه اجتماعی اتصالی پاسخگویان 89
- جدول 5- 3- 8 - توزیع میانگین میزان تعلق سبک زندگی اجتماعی - مشارکتی پاسخگویان .. 89
- جدول 5- 3- 9- توزیع میانگین میزان استفاده تلفن همراه پاسخگویان 90
- جدول 5- 3- 10 - توزیع میانگین میزان استفاده رسانه‌های داخلی پاسخگویان 90

- جدول 5-4-1 - آزمون رابطه بین سن پاسخگویان با هویت ملی 92
- جدول 5-4-2 - آزمون رابطه بین جنسیت پاسخگویان با هویت ملی 92
- جدول 5-4-3 - آزمون رابطه بین زبان مورد تکلم پاسخگویان با هویت ملی 93
- جدول 5-4-4 - آزمون رابطه بین نوع قومیت پاسخگویان با هویت ملی 94
- جدول 5-4-5 - آزمون رابطه بین نوع مذهب پاسخگویان با هویت ملی 95
- جدول 5-4-6 - آزمون رابطه بین رشته تحصیلی پاسخگویان با هویت ملی 96
- جدول 5-4-7 - آزمون رابطه وضعیت تأهل پاسخگویان با هویت ملی 97
- جدول 5-4-8 - آزمون رابطه بین هویت قومی پاسخگویان با هویت ملی 98
- جدول 5-3-9 - آزمون رابطه بین هویت دینی پاسخگویان با هویت ملی 98
- جدول 5-4-10 - آزمون رابطه بین هویت جهانی پاسخگویان با هویت ملی 99
- جدول 5-4-11 - آزمون رابطه بین سرمایه اجتماعی مشارکتی پاسخگویان با هویت ملی 100
- جدول 5-4-12 - آزمون رابطه بین سرمایه اجتماعی ارتباطی پاسخگویان با هویت ملی 100
- جدول 5-4-13 - آزمون رابطه بین سرمایه اعتماد اجتماعی پاسخگویان با هویت ملی 101
- جدول 5-4-14 - آزمون رابطه بین سرمایه اجتماعی اتصالی پاسخگویان با هویت ملی 102
- جدول 5-4-15 - آزمون رابطه بین سبک زندگی فرهنگی - فراغتی پاسخگویان
با هویت ملی 103
- جدول 5-4-16 - آزمون رابطه بین سبک زندگی اجتماعی - مشارکتی پاسخگویان
با هویت ملی 103
- جدول 5-4-17 - آزمون رابطه بین میزان استفاده رسانه‌های داخلی پاسخگویان
با هویت ملی 104

جدول 5-4-18- آزمون رابطه بین میزان استفاده رسانه‌های خارجی پاسخگویان	
با هویت ملی	105
جدول 5-4-19- ضریب همبستگی پیروان بین استفاده اینترنت و هویت ملی	105
جدول 5-4-20- ضریب همبستگی پیروان بین استفاده تلفن همراه و هویت ملی	106
جدول 5-5-1- تحلیل رگرسیون چندگانه هویت ملی به روش گام به گام	108
جدول 5-5-2- تحلیل رگرسیون هویت ملی به روش گام به گام پاسخگویان پشتون	109
جدول 5-5-3- تحلیل رگرسیون هویت ملی به روش گام به گام پاسخگویان هزاره	110
جدول 5-5-4- تحلیل رگرسیون هویت ملی به روش گام به گام پاسخگویان تاجیک	111

فهرست شکل‌ها

شکل 4-7- الف) مدل مفهومی تحقیق	42
شکل 4-7- ب) مدل تجربی تحقیق	43

فصل اول

کلیات تحقیق

۱ - ۱ - شرح و بیان مساله پژوهشی

الف - مقدمه

هویت سرچشمه‌ی معنا و تجربه برای مردم است. هویت در صورتی که سخن از کنش‌گران اجتماعی باشد، عبارت است از فرایند معناسازی براساس یک ویژگی فرهنگی یا مجموعه‌ای بهم پیوسته از ویژگی‌های فرهنگی که از منابع معنایی دیگر اولویت داده می‌شود. مفهوم هویت، به ویژه هویت ملی از جمله مفاهیم اساسی است که در عصر جدید مطرح گردیده است. احیای آن از سوی بعضی متفکران به منظور ایجاد یک نوع وفاق و همبستگی اجتماعی برای مقاومت در برابر یکسری از حوادث پیش آمده اجرا می‌شود. در واقع می‌توان گفت دنیای ما به دست جریان‌های متضاد جهانی شدن و هویت ملی شکل می‌گیرد. با ظهور انقلاب‌های تکنولوژیکی، به وجود آمدن جامعه‌ی شبکه‌ای و جهان شمول شدن فعالیت‌های اقتصادی، همگی باعث دگرگونی در نهادهای اجتماعی و فرهنگ‌ها می‌شود. از طرف دیگر، خیزش تظاهرات نیرومند هویت‌های جمعی، فرایند جهان شمول شدن و جهان وطنی شدن را به مبارزه طلبیده‌اند (کاستلز^۱، 1389: 25-30).

مفهوم هویت ملی به مثابه پدیده‌ای سیاسی و اجتماعی زائیده‌ی عصر جدید است که از اواخر قرن نوزدهم میلادی به مشرق زمین و سرزمین‌های دیگر راه یافت. اما به عنوان مفهومی علمی از ساخته‌های علوم اجتماعی است که از نیمه دوم قرن بیستم رواج زیادی یافته است. اگر از بعد جامعه شناختی، ملتی را که در یک قلمرو سیاسی مشخص زندگی می‌کنند یک جامعه به حساب آوریم، هویت ملی عبارت از احساس تعلق و تعهد اعضای آن جامعه به رموز و نمادهای فرهنگی شامل هنجارها، ارزش‌ها، زبان، دین، ادبیات و تاریخ است و در نتیجه موجب تمایز آن از دیگر جوامع می‌شود. بنابراین هویت ملی مفهومی دو وجهی است که همزمان بر تمایز، تشابه، افتراق و اشتراک دلالت دارد (میرمحمدی، 1383: 16-7). درکل ما با دو جریان متضاد روبرو هستیم؛ هویت و جهانی شدن. عده‌ای معتقدند که با

---

^۱) Manuel Castels

گسترش فرآیند جهانی شدن کشورهای دارای گروه‌های قومی، دچار بحران اساسی شده و با رشد جنبش‌های قومی، هویت ملی و یکپارچگی کشور در معرض چالش جدی قرار می‌گیرند. برخی نیز پیامد‌هایی این دگرگونی را فروپاشی سرزمین این کشورها و ظهور کشورها و دولت‌های جدید مبتنی بر هویت قومی می‌دانند (احمدی، 14:1381).

ب - بیان مسأله

هویت از جمله مهم‌ترین مباحث قرن اخیر محسوب می‌گردد. اگرچه تاریخ مسأله هویت را می‌توان هم عرض با تاریخ عمر بشر دانست، اما مطرح شدن علمی و پررنگ شدن مسأله هویت از ویژگی‌های جوامع مدرن محسوب می‌گردد. بسط مفهوم جهانی شدن، رشد تکنولوژی‌های ارتباطی، دگرگونی‌های اقتصادی و پدیده مهاجرت در دنیای کنونی باعث تغییرات اساسی در جوامع گردیده است. این تغییرات تمام پهنه حیات اجتماعی را در نوردیده است. تغییراتی که نه تنها در گروه‌ها و شبکه‌هایی که افراد هویت‌هایشان را در آنها متبلور می‌بینند، بلکه در ساخت جوامع که به این گروه‌ها و شبکه‌ها امکان ظهور و بروز می‌دهد، راه یافته است. هویت که عمدتاً محول و معین بود، اینک دائماً در تغییر، تحول و در بحران است. این بحران هویت نیز چون دیگر پدیده‌های اجتماعی معاصر جهانی است و بنابراین تنها گریبانگیر کشورهای پیشرفته نمی‌شود، بلکه عمده‌ترین معضل پیش روی کشورهای عقب مانده نیز به حساب می‌آید (دوران، 53:1386).

کشورهای مختلف دنیا برای حفظ اتحاد و انسجام ملت خود که از ملزومات ایجاد امنیت در جامعه محسوب می‌گردد و پیگیری اهداف و سیاست‌های مختلف دولت‌ها، ناگزیر به تأکید بر مسأله هویت یکپارچه ملی می‌باشند. تحقق این یکپارچگی به مدد تاریخ، فرهنگ، سنت‌ها و علایق و تعلقات مشترک یک ملت امکان پذیر می‌باشد. اهمیت این موضوع تا آنجاست که کشورهایی چون آمریکا که از سابقه تاریخی چندانی برخوردار نمی‌باشند و مردم آنها نیز از پشتوانه‌های ملی و قومی و فرهنگی یکسان بی‌بهره‌اند، با برنامه ریزی، دست به ساخت هویت می‌زنند. شاید تجربه این جوامع، اندیشمندان را به این باور رسانده است که مفهوم ملت محصول دوران مدرن می‌باشد و توسط دولت - ملت‌های مدرن رقم می‌خورد (کاوسی، 4:1388). گروه‌های قومی، زبانی، فرهنگی و اجتماعی پیوسته در پی انسجام و شکل‌دهی خود در یک نظام اجتماعی بزرگتر هستند به گونه‌ای که نخبگان آنها با

برجسته کردن تعلقات و ویژگی گروه سعی در حفظ و استمرار هویت قومی خوددارند. عوامل و تحولات متعددی وجود دارند که موجب تغییر در سطوح هویتی این گروه‌ها می‌شود و انواعی از ملی‌گرایی قومی را در پی دارد که سعی در استمرار هویت قومی و جلوگیری از همانند سازی و یا ادغام با سایر گروه‌ها دارند. پس هرچه یک گروه قومی دارای عوامل همبستگی بیشتر باشد، دارای وحدت و منشا قدرت اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی بیشتری بوده و هویت خود را بهتر متجلی می‌سازد (گیدنز، 1378: 128).

تمام دانشمندانی که راجع به افغانستان تحقیق می‌کنند در مورد این مسأله اجماع نظر دارند که در این سرزمین دولت - ملت و هویت ملی بطور کامل هنوز شکل نگرفته و هنوز شکاف‌های قومی - قبیله‌ای فعال و احتمال تعارض و کشمکش وجود دارد. دولت افغانستان باید در مورد مسایل که مانع شکل‌گیری هویت ملی و شکاف‌های قومی می‌گردد راه حل‌هایی در پیش‌گیرد.

در شرایط فعلی، افغانستان کشوری است که هویت ملی در آن بسیار ضعیف و کم‌رنگ است. در واقع، هویت یک مجموعه از میراث است که به او تعلق دارد. هویت در گستره سرزمینی که افغانستان نامیده می‌شود، دارای جنبه‌های جغرافیایی، زبانی، مذهبی و قومی است. البته این مسأله واضح است که هویت قومی از تأثیرگذاری بیشتری در حیات دادن به رفتارها برخوردار است. در جامعه افغانستان افراد از همان بدو تولد در جایگاه فردی هم‌ترازی قرار ندارند، زیرا معیارهای دسته‌بندی افراد، ویژگی‌هایی قومی آنها اعتبار می‌بخشد و همچنین میزان تأثیرگذاری آنها بر جامعه بر اساس نسب‌شان می‌باشند (متن، 2010¹: 34).

آنچه در افغانستان متجلی است ضعف هویت ملی و سلطه هویت به شدت وابسته به عنصر قومیت است. برای شکل‌گیری هویت ملی نیاز به حضور ارزش‌های انتزاعی است. ارزش‌ها در افغانستان به دلایل متعدد از مؤلفه‌های ازلی شکل نگرفته‌اند. ارزش‌های سیستم اقتصادی غیر فئودال که حیات بخش هویت ملی می‌باشند، در این جامعه قابل مشاهده نیست. سیستم اقتصادی فئودالیت‌ساختارها، نهادها، ارزش‌ها و هنجارهای متناسب خود را

---

¹) Mettne